

Maciej Zachariasiewicz^{a)}

 <https://orcid.org/0000-0002-2848-0216>

Swobodny przepływ dokumentów w Unii Europejskiej: znaczenie i oddziaływanie rozporządzenia 2016/1191

Abstract: The article is dedicated to the (still relatively unknown) EU Regulation 2016/1191. The Regulation disposes of some of the formalities with respect to circulation of the public documents within the EU. In particular, no legalization in any form, including the apostille under the Hague Convention, is needed with respect to documents covered by the Regulation. Unlike originally planned by the Commission, the Regulation does not, unfortunately, complete a more challenging goal of mandating recognition of the civil status throughout the Union. This issue still remains subject to national conflict-of-law rules. Moreover, the scope of the Regulation is relatively narrow. It does not, again regrettably, apply to many public documents which are crucial in cross-border transactions (excerpts from commercial registers, powers of attorney for sale of immovable property).

The author analyses to what extent Regulation 2016/1191 offers progress in circulation of documents. This question is first raised in light of the long standing application of the Hague Apostille Convention. The author then attempts to discern the effective role of the Regulation, given the fact that under Article 1138 of the Polish Code of Civil Procedure, no legalization in any form is in principle required for the foreign public documents to be treated as authentic and official proof in Poland (although the practice often is to ask for the apostille even if not required by law). Still, the Regulation 2016/1191 might come of assistance for the parties in some respects. First, it will facilitate acceptance of Polish public documents in those Member States, which have so far required apostille. Second, the Regulation may help to overcome an incorrect practice in Poland of requiring apostille by the officials, where Article 1138 actually dispenses of such formality. Third, the Regulation introduces an administrative cooperation based on the IMI system which

^{a)} Dr hab., Akademia Leona Koźmińskiego.

allows to verify doubts as to the authenticity of the public document from another Member States. This last feature of the Regulation, it is argued, may prove of its true value to the freedom of circulation of public documents within the EU.

Keywords: free circulation of documents — public documents in EU — regulation 2016/1191 — recognition of civil status in EU — Hague Apostille Convention

1. Wprowadzenie

Począwszy od dnia 16 lutego 2019 r. zaczęto stosować rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli przez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 [dalej: rozporządzenie 2016/1191 lub rozporządzenie]¹. Rozporządzenie, z kilku powodów, o których mowa będzie w niniejszym opracowaniu, pozostaje instrumentem stosunkowo słabo znanym, zwłaszcza w Polsce, i to pomimo wydania w 2019 r. specjalnej ustawy doprecyzowującej sposób działania mechanizmów przewidzianych w rozporządzeniu 2016/1191². Było też przedmiotem niewielkiego (i raczej krytycznego) zainteresowania polskiej doktryny³. Pomimo stosunkowo wąskiego zakresu zastosowania i innych okoliczności, z uwagi na które trudno mówić o rewolucji w obszarze swobodnego obiegu dokumentów urzędowych w ramach Unii, rozporządzenie 2016/1191 może jednak odegrać tu określoną rolę. Ułatwienie tej swobody jest zresztą wprost zdefiniowane jako główny cel rozporządzenia⁴. Poprzez swobodę obiegu dokumentów urzędowych wspierane jest szersze dążenie prawodawcy unijnego do promowania swobodnego przepływu osób w ramach Unii Europejskiej. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej [dalej: TFUE]⁵,

¹ Dz.Urz. UE z 26.07.2016, L 200/1.

² Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o przedkładaniu niektórych dokumentów urzędowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej, Dz.U.2019.860 [dalej: ustawa z 2019 r.].

³ P. Czubik, *Oddziaływanie europejskiego rozporządzenia legalizacyjnego nr 2016/1191 oraz ustawy o przedkładaniu niektórych dokumentów urzędowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej na zakres czynności notariusza polskiego*, „Rejent” 2021, nr 4, s. 51 i n.; P. Mostowik, *Kwestia zakresu zastosowania rozporządzenia UE nr 1191/2016 do zagranicznej rejestracji stanu cywilnego*, „Rodzina i Prawo” 2016, nr 37, s. 97 i n.

⁴ Zob. motyw 1. Preambuły rozporządzenia 2016/1191.

⁵ Dz.Urz. UE z 26.10.2012, C 326/47.

w art. 21, ustanawia zasadę swobodnego przepływu obywateli. W ustępie 2 tego przepisu przewidziano kompetencję Parlamentu Europejskiego i Rady do ustanawiania przepisów, które są konieczne dla osiągnięcia tego celu. Podstawą prawną rozporządzenia 2016/1191 stał się właśnie art. 21 ust. 2 TFUE, a ponadto art. 114 TFUE dotyczący wewnętrznego rynku⁶, nie zaś art. 81 Traktatu dotyczący współpracy sądowej w sprawach cywilnych⁷.

Realizując cel swobodnego obiegu dokumentów, rozporządzenie 2016/1191 wprowadza trzy rodzaje uproszczeń w przedstawianiu dokumentów urzędowych w innych państwach UE⁸. Po pierwsze, znosi wymóg uzyskania legalizacji w jakiegokolwiek postaci (w tym *apostille*) w odniesieniu do dokumentów objętych rozporządzeniem (art. 4 rozporządzenia). Po drugie, wprowadza uproszczenia formalności dotyczących kopii poświadczonych za zgodność z oryginałem (art. 5 rozporządzenia⁹), oraz,

⁶ Zob. Uzasadnienie Wniosku dotyczącego Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli i przedsiębiorstw poprzez uproszczenie przyjmowania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012, COM(2013) 228 final [dalej: Projekt rozporządzenia z 2013 r.], s. 11. W lit. zob. np. C. Tsouka, *Simplifying the Circulation of Public Documents in the European Union-Present and Future Solutions*, „ELTE Law Journal” 2015, s. 45.

⁷ W razie zastosowania tego przepisu w grę mogłaby wchodzić regulacja art. 81 ust. 3 TFUE, w którym przewiduje się, że „środki dotyczące prawa rodzinnego mające skutki transgraniczne są ustanawiane przez Radę stanowiącą zgodnie ze specjalną procedurą prawodawczą”, a „Rada stanowi jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem Europejskim”. Ponieważ zakres rozporządzenia 2016/1191 w dużym stopniu dotyczy także aspektów prawa rodzinnego, mogłoby to oznaczać konieczność jednomyślnego ustanowienia omawianego aktu prawnego. Wskazując jako podstawę prawną art. 21 ust. 2 TFUE, uniknięto konieczności przyjęcia rozporządzenia jednomyślną decyzją Rady. Tak np. G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition of Civil Status (Certificates), with Special Attention to Secondary Recognition of Documents Already Recognized in Another Member State*, in: *Researches in European Private Law and Beyond: Contributions in Honour of Reiner Schulze's Seventieth Birthday*, eds. A. Janssen, H. Schulte-Nölke, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, Baden-Baden, 2020, s. 284.

⁸ Rozporządzenie 2016/1191 weszło w życie i rozpoczęto jego stosowanie w Zjednoczonym Królestwie jeszcze przed datą zakończenia okresu przejściowego i wdrożeniowego (tzw. *implementation period completion day*), wyznaczonego przez Umowę o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (2019, C 384 I, s. 1) na dzień 31 grudnia 2020 (zob. art. 126 tej Umowy). Zgodnie z sekcją 3 European Union Withdrawal Act 2018 (ustawy o wyjściu z Unii Europejskiej), bezpośrednio stosowalne prawo Unii, które było stosowane przed tą datą, pozostaje częścią prawa Zjednoczonego Królestwa i jest nadal stosowane (tzw. *retained EU law*).

⁹ Art. 5: „1. Jeżeli państwo członkowskie wymaga przedłożenia oryginału dokumentu urzędowego wydanego przez organy innego państwa członkowskiego, organy tego państwa członkowskiego, w którym dokument urzędowy jest przedkładany, nie wymagają

po trzecie, wprowadza wielojęzyczne standardowe formularze, dzięki którym tłumaczenia niektórych dokumentów nie mogą być wymagane (art. 6—11 rozporządzenia). Ponadto, rozporządzenie wprowadza instrumenty współpracy administracyjnej (art. 13—16 rozporządzenia), które opierają się na systemie wymiany informacji na rynku wewnętrznym (IMI), co przydatne może być zwłaszcza dla wyjaśniania wątpliwości co do autentyczności przedstawianych dokumentów. Wreszcie, rozporządzenie przewiduje obowiązki notyfikacyjne państw członkowskich (art. 21—25 rozporządzenia), dzięki którym gromadzone są i udostępniane publiczności przez portal e-Justice¹⁰ przydatne dla praktyki informację.

Pomimo pierwotnych planów w tym zakresie (o czym niżej w pkt. 2), rozporządzenie 2016/1191 nie wprowadza natomiast obowiązku uznawania stosunków prawnych, które stwierdzone są określonym dokumentem urzędowym (co wyraźnie podkreślono w art. 2 ust. 4 rozporządzenia). Kwestia ta pozostaje domeną stosowania prawa właściwego dla określonego stosunku prawnego, wskazanego na podstawie relewantnych norm kolizyjnych. Z tego powodu z reguły ocenia się, że wkład rozporządzenia 2016/1191 w obszarze swobodnego przepływu osób w ramach Unii jest dość skromny¹¹. Ponadto, podkreśla się¹², z jednej strony, że jeszcze przed przyjęciem rozporządzenia 2016/1191 istniał szereg regulacji międzynarodowych, które w dużej mierze realizowały analogiczne funkcje¹³, a z drugiej — w polskim kontekście — że brak konieczności uzyskiwania legalizacji lub *apostille* na zagranicznych dokumentach wynika już z art. 1138 k.p.c., co czyni rozporządzenie 2016/1191 zbędnym w jego głównym punkcie, tj. rezygnacji z legalizacji lub *apostille* dla dokumentów urzędowych objętych rozporządzeniem (zob. pkt 7). Celem

przedłożenia jego kopii poświadczonej za zgodność z oryginałem. 2. Jeżeli państwo członkowskie dopuszcza przedstawienie kopii dokumentu urzędowego poświadczonej za zgodność z oryginałem, organy tego państwa członkowskiego akceptują kopię poświadczoną za zgodność z oryginałem sporządzoną w innym państwie członkowskim”. Uproszczenie formalności dotyczących kopii nie jest przedmiotem bliższej analizy w niniejszej pracy. Zob. na ten temat P. Czubik, *Oddziaływanie...*, s. 63 i n., który dostrzega w tym istotny element liberalizacyjny rozporządzenia 2016/1191.

¹⁰ https://e-justice.europa.eu/551/EN/public_documents.

¹¹ G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition...*, s. 286; A. Vettorel, *Eu regulation no. 2016/1191 and the circulation of public documents between EU member states and third countries*, „Cuadernos Derecho Transnacional” 2017, vol. 9, no. 1, s. 343.

¹² Tak w szczególności P. Czubik, *Oddziaływanie...*, s. 51 i n.

¹³ W szczególności Konwencja nr 17 w sprawie zwolnienia od legalizacji niektórych aktów i dokumentów, sporządzona w Atenach dnia 15 września 1977 r., przygotowana pod egidą Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego (podpisana przez stosunkowo niewiele państw, ale wiążąca Polskę), na podstawie której akty i dokumenty stanu cywilnego z innych państw-stron przyjmowane są jako autentyczne bez wymogu legalizacji lub równorzędnej procedury.

niniejszego opracowania jest próba identyfikacji obszarów, w których rozporządzenie może być jednak przydatne dla praktyki prawniczej. Aby dostrzec, dlaczego ma ono znaczenie dla obywateli polskich, należy na nie spojrzeć nie tylko z perspektywy polskiej, lecz także szerszej — europejskiej.

Tytułem wstępu należy — w ślad za G.-R. de Groot i D. de Groot¹⁴ — wyjaśnić, że przyjmowanie zagranicznych dokumentów (ich swobodny przepływ) może potencjalnie odnosić się do czterech aspektów, które dotyczą ich oddziaływania w krajowym porządku prawnym. Po pierwsze, jest to kwestia autentyczności dokumentu, tj. stwierdzenia, że dokument pochodzi od kompetentnego organu, w tym, że podpis (i/lub stempel) na nim widniejący jest autentyczny, a podpisana osoba działała w charakterze urzędowym. Po drugie, w związku z okolicznością sporządzenia zagranicznego dokumentu w języku obcym powstaje kwestia jego tłumaczenia na język państwa przyjmującego dokument. Po trzecie, istotne jest ustalenie mocy dowodowej zagranicznego dokumentu. Po czwarte zaś, kluczowe jest pytanie, na ile „przyjmowanie” zagranicznego dokumentu może i powinno oznaczać również uznanie materialnoprawnego stosunku nim stwierdzonego.

Jak zasygnalizowano już wyżej, rozporządzenie 2016/1191 bez wątplenia nie dotyczy ostatniego ze wskazanych aspektów. Odnosi się jednak do pierwszego z nich (stwierdzenia autentyczności dokumentu) oraz drugiego (tłumaczenia). Według niektórych¹⁵, dotyka także aspektu trzeciego (mocy dowodowej). Moim zdaniem, tak nie jest. Żadne z postanowień rozporządzenia nie wypowiada się na temat mocy dowodowej dokumentów objętych zakresem rozporządzenia, a sam fakt obowiązków ich przyjmowania jako autentyczne bez konieczności legalizacji kwestii tej nie przesądza. Co więcej, w motywie 47. preambuły zaznaczono, że: „państwa członkowskie powinny mieć możliwość utrzymania lub zawierania między sobą dwustronnych lub wielostronnych porozumień w kwestiach, które nie wchodzą w zakres stosowania niniejszego rozporządzenia, takich jak wartość dowodowa dokumentów urzędowych”. Ze stwierdzenia tego wprost wynika, że rozporządzenie 2016/1191 nie reguluje kwestii mocy dowodowej dokumentów urzędowych. Z polskiej perspektywy problem w praktyce jednak nie powstaje, ponieważ zgodnie z art. 1138 k.p.c. zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową równą dokumentom polskim. Dotyczy to nie tylko dokumentów pochodzących z innych państw członkowskich, lecz z każdego zakątka globu. Nie istnieje zatem nawet przestrzeń na dalej idącą w tym zakresie regulację unijną.

¹⁴ G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition...*, s. 285—286.

¹⁵ G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition...*, s. 285.

2. Z dużej burzy mały deszcz: brak uznawania stosunków stwierdzonych dokumentem

W 2010 r. Komisja Europejska przedstawiła dokument zatytułowany Zielona Księga: Ograniczenie formalności administracyjnych w stosunku do obywateli — swobodny przepływ dokumentów urzędowych i uznawanie skutków powodowanych przez akty stanu cywilnego [dalej: Zielona Księga]¹⁶. W Zielonej Księdze Komisja zidentyfikowała trudności, z jakimi borykają się obywatele UE przemieszczający się do innych państw członkowskich (a zwłaszcza osiedlający się w tych państwach). Z jednej strony wskazano na utrudnienia dotyczące konieczności dopełniania różnych formalności w związku z przedstawianiem dokumentów urzędowych z innych państw członkowskich (legalizacja lub *apostille*, tłumaczenia, inne). Z drugiej, podkreślono trudności wynikające z okoliczności, że stan cywilny obywatela UE nabyty w jednym państwie może nie być uznawany w innych państwach. Komisja zarysowała zatem inicjatywę ustawodawczą, której przedmiotem byłyby ułatwienia w dopełnianiu formalności dotyczących dokumentów, ale także zmierzające do polepszenia sytuacji obywateli UE w kontekście uznania ich stanu cywilnego na płaszczyźnie materialnoprawnej. W tym drugim obszarze Komisja zarysowała trzy warianty: pomoc władzom krajowym w znalezieniu rozwiązań praktycznych, uznawanie oparte na harmonizacji norm kolizyjnych oraz „uznawanie całkowite”, tj. nakaz uznawania materialnoprawnych skutków aktów stanu cywilnego w pełnej rozciągłości. Ten ostatni wariant — najdalej idący — zmierzał zatem w istocie do przyjęcia w obrębie Unii Europejskiej regulacji, na podstawie której następowałoby pełne uznanie stosunków/sytuacji prawnych stwierdzonych aktami stanu cywilnego (pokrewieństwa, małżeństwa itd.) i innych okoliczności, potwierdzanych takimi aktami (nazwiska, daty urodzenia itd.).

Przyjęcie pełnego uznawania stosunków prawnych stwierdzanych aktami stanu cywilnego byłoby z pewnością krokiem milowym w kierunku swobodnego przepływu osób w ramach Unii. Propozycja ta spotkała się jednak z silnym oporem w niektórych państwach członkowskich (w tym w Polsce). Wskazywano m.in., że działanie Unii w tym kierunku byłoby wkroczeniem w obszar prawa rodzinnego, do czego UE nie ma kompetencji¹⁷.

¹⁶ KOM (2010) 747 wersja ostateczna.

¹⁷ Zob. P. Mostowik, *Kwestia...*, s. 100; P. Mostowik, *O planach ujednoczenia regul dowodzenia oraz wzajemnej skuteczności rejestracji stanu cywilnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Zielona księga z 14 grudnia 2010 r.)*, „Metryka” 2011, nr 1, s. 63 i n.

Istotną rolę odegrały tu z pewnością także obawy przed koniecznością uznawania stosunków rodzinnoprawnych, które nie są znane (czy wręcz są nieakceptowane) w części państw członkowskich (np. małżeństwa jedнопłciowe, stosunki filiacyjne pomiędzy rodzicami tej samej płci i ich dziećmi, rodzicielstwo ukształtowane na skutek urodzenia dziecka przez matkę zastępczą itd.)¹⁸. W krajach takich, jak Polska, istnieje — co odnotować należy z przykrością — bardzo silny opór organów państwa (w tym sądów) do uznawania jakichkolwiek skutków tego typu stosunków małżeńskich i rodzinnych — także w przypadkach, gdy ukształtowane zostały one za granicą, a następnie wchodzą w kontakt z polskim obszarem prawnym¹⁹.

Ostatecznie, przyjęte rozporządzenie 2016/1191 w żaden sposób nie reguluje problematyki uznawania stosunków prawnych stwierdzonych dokumentami urzędowymi ani nie nakazuje uznawania skutków, jakie mogą wiązać się z takimi stosunkami prawnymi. W art. 2 ust. 4 rozporządzenia podkreślono nawet wyraźnie, że „Niniejsze rozporządzenie nie ma zastosowania do uznawania w państwie członkowskim skutków prawnych związanych z treścią dokumentów urzędowych wydawanych przez organy innego państwa członkowskiego”. W tym zakresie założenia Zielonej Księgi nie zostały w jakimkolwiek stopniu zrealizowane. Rozporządzenie 2016/1191 ograniczyło się do ułatwień na płaszczyźnie formalności dotyczących przedkładania dokumentów w innych państwach UE²⁰.

¹⁸ Zob. P. Mostowik, *Kwestia...*, s. 106. Por. M. Wojewoda, *Jeszcze o uznawaniu stanu cywilnego w stosunkach transgranicznych*, „Metryka” 2020, nr 1, s. 92—93; M. Wojewoda, *Swobodny przepływ i uznawanie aktów stanu cywilnego. Uwagi na tle Zielonej księgi poświęconej ograniczeniu formalności administracyjnych w stosunku do obywateli*, „Metryka” 2011, nr 2, s. 169.

¹⁹ Dotyczy to m.in. możliwości korzystania: z ubezpieczenia zdrowotnego małżonka tej samej płci (NSA, 25.10.2016, II GSK 866/15), z zasiłku opiekuńczego z powodu konieczności osobistego sprawowania opieki nad partnerką tej samej płci (SO Gdańsk, 3.09.2010 r., XV Ua 41/10), ze zwolnienia z podatku od spadków i darowizn dostępnego dla członków najbliższej rodziny (NSA, 20.03.2012, II FSK 1704/10; NSA, 10.10.2013, II FSK 2770/11), a także z prawa do zmiany nazwiska na nazwisko partnera (NSA, 10.10.2017, II OSK 293/16; WSA Gliwice, 10.03.2017, II SA/GI 1187/16). Dotyczy to również odmowy transkrypcji (niestanowiącej jednak przypadku uznania skutków materialnoprawnych) aktów małżeństwa par jedнопłciowych (zob. NSA, 28.02.2018, II OSK 1112/16; WSA Warszawa, 8.01.2019, IV SA/Wa 2618/18; WSA Warszawa, 25.01.2019, IV SA/Wa 2717/18; WSA Warszawa, 18.09.2019, IV SA/Wa 1638/19) lub aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych (NSA, 2.12.2019, II OPS 1/19; WSA Szczecin, 19.03.2020, II SA/Sz 1075/19; WSA Łódź, 5.02.2020, III SA/Łd 617/19).

²⁰ Brak — na tle rozporządzenia 2016/1191 — obowiązku uznawania materialnoprawnej sytuacji prawnej powstałej w innym państwie członkowskim podkreśla także RG J. Kokott, w Opinii w sprawie C-490/20 V.M.A. v. Stoliczna obsztina, rajon „Panczarewo”, ECLI:EU:C:2021:296, pkt. 106 i 130.

Pomimo porażki Zielonej Księgi z 2010 r., problematyka uznawania stosunków rodzinnych nie odeszła całkiem do unijnej historii. Nowa Komisja Europejska pod przywództwem Ursuli von den Leyen²¹ podjęła bowiem inicjatywę dotyczącą uznawania rodzicielstwa (i tylko rodzicielstwa) w obrębie Unii Europejskiej. Chodzi o „zapewnienie uznawania w całej Unii rodzicielstwa, które ustanowiono w jednym z krajów UE, tak aby dzieci zachowywały swoje prawa w sytuacjach transgranicznych, w szczególności gdy ich rodziny podróżują lub przemieszczają się w obrębie UE”²². Inicjatywa jest na razie na dość wczesnym etapie. Na chwilę obecną toczą się publiczne konsultacje. Komisja zbiera także opinie interesariuszy²³ i powołała grupę ekspercką, która ma jej pomóc opracować stosowny projekt legislacyjny²⁴. Już po pierwszych reakcjach²⁵ widać, że inicjatywa ta będzie uznawana za kontrowersyjną i najprawdopodobniej spotka się z silnym oporem w niektórych częściach Europy. Zakłada się przy tym, że podstawą prawną ewentualnego rozporządzenia będzie art. 81 ust. 3 TFUE, co oznacza, że konieczne będzie uzyskanie jednomyślności w Radzie dla jego przyjęcia. Jej uzyskanie z pewnością będzie trudne, a Polska — przynajmniej przy obecnym układzie politycznym — prawdopodobnie będzie należała do najgorętszych przeciwników regulacji, której przedmiotem miałyby być uznawanie rodzicielstwa w postaci, w jakiej zostało ono ukształtowane w innym państwie członkowskim.

W mojej ocenie należy wyrażać nadzieję, że projekt ten odniesie sukces. Oczywiście jest, że brak uznania stosunku rodzicielstwa stanowi duże utrudnienie dla obywateli UE w korzystaniu ze swobody przemieszczania się i osiedlania w innych państwach członkowskich. Utrudnienia te przejawiają się we wszystkich obszarach funkcjonowania rodzin z dziećmi i wykonywania władzy rodzicielskiej, od prozaicznych, wypadkowych zdarzeń dnia codziennego (gdy nieuznany rodzic miałaby wyrazić zgodę na określone skutki wobec dziecka, np. w szkole), po kwestie fundamentalne, gdy konieczna jest zgoda obydwu rodziców, aby określone skutki prawne mogły nastąpić.

²¹ Która zapowiedziała inicjatywę w swym przemówieniu we wrześniu 2020 r. następującymi słowami: „If you are parent in one country, you are parent in every country”.

²² Zob. informację o inicjatywie na stronach Komisji: <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12878-Recognition-of-parenthood-pl>.

²³ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12878-Cross-border-family-situations-recognition-of-parenthood/public-consultation_en.

²⁴ <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&groupID=3765>

²⁵ Zob. protokół z posiedzenia grupy eksperckiej z dnia 11.06.2021 r.: <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/meetings/consult?lang=en&meetingId=27555&fromExpertGroups=true>.

3. W kierunku stopniowej redukcji wymogów formalnych w zakresie potwierdzania autentyczności zagranicznych dokumentów

W uproszczeniu, ewolucję wymogów formułowanych odnośnie do przedstawiania i akceptowania jako autentyczne zagranicznych dokumentów urzędowych podzielić można na trzy etapy. Przed rokiem 1961, tj. do momentu przyjęcia haskiej konwencji znoszącej wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych [dalej: konwencja haska z 1961 r.]²⁶, dominowała konieczność uzyskiwania legalizacji za pośrednictwem placówek dyplomatycznych i konsularnych („legalizacja konsularna”). Proces ten był najczęściej skomplikowany i długotrwały. Wiązał się ze sporymi utrudnieniami dla zainteresowanych stron.

Od czasu rozpoczęcia stosowania konwencji haskiej z 1961 r.²⁷ datować możemy drugi etap, który charakteryzuje się zniesieniem wymogu legalizacji we wcześniejszym rozumieniu²⁸ i zastąpieniem go koniecznością potwierdzenia autentyczności dokumentu²⁹ za pomocą klauzuli *apostille*, tj. formalności przeprowadzanej jako pojedyncza czynność urzędowa (zob. art. 3 konwencji) i mająca charakter jednolity dla wszystkich państw członkowskich (w formie klauzuli na dokumencie lub dołączonej do dokumentu — zob. art. 4 konwencji). Klauzula *apostille* jest w istocie uproszczoną formą legalizacji dokumentów³⁰. Każde z państw członkowskich wyznacza organy kompetentne do uzyskiwania klauzul *apostille* na dokumentach, które mają być następnie przedstawiane w innym państwie członkowskim. W Polsce organem tym jest Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Konwencja haska z 1961 r. stała się jednym z największych sukcesów Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego.

²⁶ Dz.U. 2005, nr 112, poz. 938.

²⁷ W wielu państwach konwencja stosowana jest już od lat sześćdziesiątych XX w. Zob. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=41>. W Polsce od 2005 r.

²⁸ W art. 2 konwencji haskiej z 1961 r. zdefiniowano legalizację jako: „czynność, poprzez którą przedstawiciel dyplomatyczny lub urzędnik konsularny państwa, w którym dokument ma być przedłożony, poświadcza autentyczność podpisu, charakter, w jakim działała osoba podpisująca dokument, i, w razie potrzeby, tożsamość pieczęci lub stempla, którym jest on opatrzony”.

²⁹ A ściślej: „autentyczności podpisu, charakteru, w jakim działała osoba, która podpisała dokument, oraz, w razie potrzeby, tożsamości pieczęci lub stempla, którym opatrzony jest dokument” — zob. art. 3 konwencji.

³⁰ M. Boryczko, *Wyjątki, które stały się regułą*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 14.03.2014.

Na chwilę obecną jej stronami jest już 121 państw na świecie, co oznacza, że ma ona prawdziwie globalny zasięg. Rutyna uzyskiwania klauzuli *apostille* utrwaliła się tak dalece, że formalność ta jest uznawana w praktyce za oczywisty wymóg, którego należy dopełnić w celu potwierdzenia autentyczności zagranicznych dokumentów. Co więcej, praktyka ta stała się tak powszechna, że stosowana (i niejednokrotnie wymagana) jest także tam, gdzie konieczność taka nie wynika z przepisów prawa (o czym niżej w pkt. 4).

Zniesienie obowiązku dokonywania wszelkich form legalizacji, w tym uzyskiwania klauzuli *apostille*, uznać można natomiast za trzeci etap ewolucji w omawianym obszarze. Jego istota polega na tym, że zagraniczne dokumenty urzędowe uznajemy za autentyczne — identycznie jak krajowe — bez konieczności dopełniania jakichkolwiek formalności w tym przedmiocie. Obecnie jesteśmy świadkami tego trzeciego etapu. Rezygnacja z wszelkich formalności w celu potwierdzenia autentyczności dokumentu odbywa się przy tym dwutorowo. Po pierwsze, może to mieć miejsce w związku z rezygnacją z legalizacji (w tym z klauzuli *apostille*) przez poszczególnych ustawodawców krajowych (jak ma to miejsce np. w Polsce — o czym niżej w pkt. 4). W tym zakresie należy jednak zauważyć, że taka rezygnacja nie jest bynajmniej powszechna. Wiele państw jako zasadę przyjmowało i najprawdopodobniej nadal będzie przyjmować konieczność uzyskania legalizacji lub co najmniej klauzuli *apostille* w celu autentyfikacji zagranicznego dokumentu urzędowego. Po drugie, proces ten jest — przynajmniej w obrębie Unii Europejskiej — wymuszany przez kolejne rozporządzenia unijne przyjmowane w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Legalizacji (lub *apostille*) nie wymaga się dla (wszystkich lub niektórych) dokumentów urzędowych wydawanych na podstawie: rozporządzenia Bruksela I bis³¹ (art. 61³²), rozporządzenia spadkowego³³ (art. 74), rozporządzenia Bruksela II bis³⁴

³¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.Urz. UE L nr 351, s. 1.

³² „Nie wymaga się legalizacji ani żadnych podobnych formalności w odniesieniu do dokumentów wydanych w państwie członkowskim w kontekście niniejszego rozporządzenia”.

³³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego powiadomienia spadkowego, Dz.Urz. UE L nr 201, s. 107.

³⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000.

(art. 52³⁵), rozporządzenia alimentacyjnego³⁶ (art. 65), rozporządzenia upadłościowego³⁷ (art. 22)³⁸, rozporządzenia dotyczącego małżeńskich ustrojów majątkowych³⁹ (art. 61), rozporządzenia dotyczącego skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich⁴⁰ (art. 61) oraz rozporządzenia dotyczącego europejskiego zabezpieczenia na rachunku bankowym⁴¹ (art. 40). Oczywiście, zniesienie legalizacji w kontekście wskazanych rozporządzeń dotyczy przede wszystkim orzeczeń sądów objętych swobodą ich przepływu w obrębie UE (a także ugód sądowych). Obejmuje ono jednak także inne dokumenty urzędowe wydawane na podstawie tych rozporządzeń (np. dokumenty urzędowe takie, jak akty notarialne, posiadające cechę wykonalności w rozumieniu art. 58 rozporządzenia Bruksela I bis). Najnowszym zaś aktem prawnym, w którym znosi się — w stosunku do określonej kategorii dokumentów urzędowych wydawanych przez organy państw członkowskich Unii — wymóg legalizacji we wszelkiej formie (w tym *apostille*) jest interesujące nas w tym miejscu rozporządzenie 2016/1191. Akt ten dotyczy innego jeszcze (niż dotychczasowe rozporządzenia) rodzaju dokumentów urzędowych (o czym szczegółowo niżej), rozszerzając zatem zakres rezygnacji z legalizacji i *apostille* na kolejne kategorie dokumentów wydawanych w państwach członkowskich.

³⁵ „Dokumenty określone w artykułach 37, 38 i 45 oraz pełnomocnictwo procesowe nie wymagają ani legalizacji, ani innej podobnej formalności”.

³⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych, Dz.Urz. UE L nr 7, s. 1.

³⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (wersja przekształcona), Dz.Urz. UE L 141 z 2015, s. 19.

³⁸ Na tle rozporządzenia upadłościowego brak konieczności uzyskiwania legalizacji (w tym *apostille*) na dokumentach przedkładanych w celu uznania wszczęcia postępowania (w tym orzeczenia o ogłoszeniu upadłości) potwierdził SN w post. z 26.01.2018 r., II CSK 174/17.

³⁹ Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1103 z 24.06.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych, Dz.Urz. UE L 183 z 8.07.2016, s. 1.

⁴⁰ Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1104 z 24.06.2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich, Dz.Urz. UE L 183 z 8.07.2016, s. 30.

⁴¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z 15.05.2014 r. ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.Urz. UE L 189 z 27.06.2014, s. 59.

4. Wymóg legalizacji dokumentów za pomocą klauzuli *apostille* a art. 1138 k.p.c.

Konwencja haska z 1961 r. weszła w życie w Polsce 14 sierpnia 2005 r. Znajduje ona zatem zastosowanie do zagranicznych dokumentów urzędowych pochodzących z innych państw stron konwencji. Nie oznacza to jednak, że formułowany w niej wymóg uzyskania klauzuli *apostille* w odniesieniu do zagranicznych dokumentów urzędowych spełnić trzeba w każdym przypadku. Zgodnie bowiem z art. 3(2) konwencji, „Jednakże czynność wymieniona w poprzednim ustępie [klauzula *apostille* — M.Z.] nie może być wymagana, gdy ustawy, inne przepisy prawne lub praktyka obowiązująca w Państwie, w którym dokument jest przedłożony, lub umowa między dwoma lub większą liczbą Umawiających się Państw, zniosły lub uprościły legalizację lub zwolniły taki dokument z legalizacji”. Innymi słowy, klauzula *apostille* może być wymagać tylko o tyle, o ile w prawie wewnętrznym danego państwa przewidziany jest wymóg legalizacji konsularnej dokumentu urzędowego. Jeśli wymogu takiego brak, to nie znajduje zastosowania również wymóg legalizacji poprzez uzyskanie klauzuli *apostille*. Jak podkreśla się w doktrynie, „klauzula *apostille* stanowi maksimum w zakresie uwierzytelniania, którego może wymagać państwo w stosunku do dokumentów z innych państw-stron konwencji haskiej”⁴². Jeżeli prawo krajowe jest bardziej liberalne niż konwencja, zgodnie z jej art. 3(2) stosuje się prawo krajowe (względnie umowy międzynarodowe obowiązujące w danym państwie, które znoszą wymóg legalizacji).

W Polsce kwestię przyjmowania zagranicznych dokumentów reguluje art. 1138 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, „Zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi. Dokument dotyczący przeniesienia własności nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej powinien być uwierzytelniony przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. To samo dotyczy dokumentu, którego autentyczności strona zaprzeczyła”.

Przepis ten dotyczy zatem dwóch kwestii. Po pierwsze, przewiduje moc dowodową zagranicznych dokumentów urzędowych, zrównując je z polskimi (tj. przyznając im moc dowodową określoną w art. 244 k.p.c.⁴³). Po drugie zaś, z przepisu tego wynika (nawet jeśli nie wprost, to a *contrario*

⁴² P. Czubik, *Oddziaływanie...*, s. 53.

⁴³ Art. 244 § 1 k.p.c.: „Dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone”.

ze zdania drugiego), że dla uzyskania w Polsce takiej mocy dowodowej nie jest konieczne dokonywanie jakiegokolwiek legalizacji zagranicznego dokumentu, tj. przeprowadzania formalnych czynności zmierzających do potwierdzenia jego autentyczności (z zastrzeżeniem dwóch wyjątków, o których niżej)⁴⁴. Artykuł 1138 k.p.c. każe domniemywać, że zagraniczny dokument urzędowy jest autentyczny bez konieczności uzyskiwania formalnego potwierdzenia tego faktu. Usuwa konieczność dokonywania legalizacji czy to w formie konsularnej, czy innej. W świetle art. 3(2) konwencji haskiej z 1961 r. nie stosuje się również wymogów przewidzianych w konwencji, a więc obowiązku uzyskania klauzuli *apostille*. Innymi słowy, art. 1138 k.p.c. znajduje pierwszeństwo przed konwencją haską z racji maksymalnego charakteru tej ostatniej.

W art. 1138 k.p.c. przewidziano jednakże dwa przypadki, w których wymaga się legalizacji konsularnej zagranicznego dokumentu urzędowego. Po pierwsze, odnosi się to do dokumentów dotyczących przeniesienia własności nieruchomości położonej w Polsce (art. 1138 zd. 2 k.p.c.). Drugim zaś wyjątkiem jest przypadek, w którym strona zaprzeczyła autentyczności przedstawionego dokumentu⁴⁵. W tych wypadkach zastosowanie znajduje konwencja haska z 1961 r., która zastępuje obowiązek dokonania legalizacji konsularnej wymogiem uzyskania klauzuli *apostille* (przy założeniu, że dokument urzędowy pochodzi z państwa strony konwencji)⁴⁶.

Ani legalizacja konsularna, ani klauzula *apostille* nie rozstrzygają ostatecznie kwestii autentyczności zagranicznego dokumentu. Fakt zatem, że strona, która na zagranicznym dokumencie urzędowym chce polegać, uzyskała klauzulę *apostille*, bo została do tego zobligowana zaprzeczeniem autentyczności tego dokumentu zgłoszonym przez adwersarza procesowego, nie oznacza, że potwierdzono w sposób ostateczny jego autentyczność⁴⁷. „Przełamano” w ten sposób jedynie zaprzeczenie i przywrócono domniemanie autentyczności zagranicznego dokumentu urzędowego, wynikające z art. 1138 k.p.c. Przed polskim sądem możliwe jest,

⁴⁴ Tak m.in. P. Czubik, *Oddziaływanie...*, s. 53; M. Cichomska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, C.H. Beck, Warszawa, 2021, kom. do art. 1138, pkt 24; Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa zagranicznych dokumentów urzędowych. Wybrane zagadnienia procesowe*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2016, vol. 14, s. 120; M. Boryczko, *Wyjątki...* W orzecznictwie zob. np. post. SN z 26.01.2018 r., II CSK 174/17.

⁴⁵ Warto przypomnieć, że w tym zakresie art. 1138 k.p.c. uległ zmianie w 2009 r. Wcześniej legalizacji wymagano zawsze, gdy zagraniczny dokument wywoływał wątpliwości co do jego autentyczności.

⁴⁶ Tak np. G. Karaś, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506—1217*. T. 2, red. T. Szancilo, C.H. Beck, Warszawa, 2019, kom. do art. 1138, pkt 4.

⁴⁷ Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa...*, s. 129.

zgodnie z art. 252 k.p.c., dowodzenie — za pomocą wszelkich środków dowodowych⁴⁸ — nieautentyczności takiego dokumentu i w ten sposób obalenie domniemania autentyczności⁴⁹. Podobnie możliwe jest wykazanie, że zawarte w dokumencie oświadczenia organu, od którego dokument pochodzi, są niezgodne z prawdą⁵⁰ (co oznacza obalenie mocy dowodowej zagranicznego dokumentu urzędowego).

Pomimo że w świetle art. 1138 k.p.c. klauzula *apostille* nie jest co do zasady wymagana w celu posługiwania się w Polsce zagranicznym dokumentem urzędowym (poza wskazanymi wyjątkami), w praktyce urzędowej powszechnie jest stawianie takiego wymogu stronom w odniesieniu do wszystkich (lub prawie wszystkich) zagranicznych dokumentów urzędowych. Na istnienie takiej nieprawidłowej tendencji wskazuje wielu ekspertów⁵¹, a doświadczenie piszącego niniejsze słowa, poparte rozmowami z wybranymi przedstawicielami notariatu i innych zawodów prawniczych, potwierdza taki stan rzeczy. Zauważalne jest przy tym, że o ile przynajmniej część notariuszy jest świadoma sensu art. 1138 k.p.c. (wymagając klauzuli *apostille* tylko dla dokumentów dotyczących przenoszenia polskich nieruchomości), to wskazują oni na okoliczność braku takiej świadomości po stronie innych organów państwa, w tym sądów. Skutkuje to koniecznością uzyskania klauzuli *apostille* na część dokumentów, wobec których wymóg taki nie powinien być stosowany (np. dokumenty z zagranicznych rejestrów osób prawnych), ponieważ polskie organy (np. sądy rejestrowe) odmawiają dokonania wpisów i innych czynności w braku klauzuli *apostille* na dokumencie.

Skoro zarówno rozporządzenie 2016/1191, jak i art. 1138 k.p.c. rezygnują z konieczności uzyskiwania legalizacji (w tym *apostille*) na dokumentach urzędowych, to powstaje pytanie o rolę tego pierwszego. Kwestia ta omówiona zostanie w pkt. 7.

⁴⁸ K. Flaga-Gieruszyńska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa, 2019, kom. do art. 252, pkt 1; Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa...*, s. 129.

⁴⁹ G. Karaś, *Komentarz*, kom. do art. 1138, pkt 2; Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa...*, s. 129.

⁵⁰ G. Karaś, *Komentarz*, kom. do art. 1138, pkt 2; Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa...*, s. 129.

⁵¹ Zob. M. Boryczko, *Wyjątki...*, który popiera swój pogląd minisondą wśród notariuszy (rok 2014); M. Cichomska, *Komentarz...*, pkt 24; K. Kochanowska, *Dokumenty zagraniczne: klauzula apostille nie zawsze konieczna*, „Rzeczpospolita”, 25.09.2015; W. Pelc, M. Dolatowski, *Wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, Co do zasady*, <https://codozasady.pl>, 17.05.2012.

5. Zakres zastosowania rozporządzenia 2016/1191

Rozporządzenie 2016/1191 obejmuje swym zakresem określone rodzaje dokumentów urzędowych wydanych przez organy państwa członkowskiego i przedkładane w innym państwie członkowskim. Mianowicie, zgodnie z art. 2 rozporządzenia, ma ono zastosowanie do dokumentów, których głównym celem jest stwierdzenie co najmniej jednego z następujących faktów:

- urodzenie;
- pozostawanie osoby przy życiu;
- zgon;
- imię i nazwisko;
- małżeństwo, w tym zdolność do zawarcia małżeństwa oraz stan cywilny;
- rozwód, separacja prawna lub unieważnienie małżeństwa;
- zarejestrowany związek partnerski, w tym zdolność do zawarcia zarejestrowanego związku partnerskiego i status związany z zarejestrowanym związkiem partnerskim;
- rozwiązanie związku partnerskiego, separacja prawna lub unieważnienie zarejestrowanego związku partnerskiego;
- pochodzenie dziecka;
- przysposobienie;
- miejsce zamieszkania lub miejsce pobytu;
- obywatelstwo;
- brak wpisu do rejestru karnego.

Rozporządzenie stosuje się pod warunkiem, że dokumenty urzędowe dotyczące określonego faktu są w ogóle wydawane przez organy danego państwa członkowskiego. Rodzaje wydawanych dokumentów w poszczególnych państwach mogą się istotnie różnić. Nie można wykluczyć, że w określonym państwie członkowskim w ogóle nie wydaje się dokumentów potwierdzających niektóre z faktów, o których mowa w art. 2 rozporządzenia 2016/1191⁵².

Jak łatwo zauważyć, w/w fakty dotyczą głównie statusu osobowego i rodzinnego osób fizycznych⁵³. Co ciekawe, jeszcze w Projekcie rozpo-

⁵² Informacje na temat dokumentów wydawanych przez określone państwo członkowskie można uzyskać na portalu e-Justice pod adresem: https://e-justice.europa.eu/561/EN/public_documents?clang=en.

⁵³ Taki zakres rozporządzenia 2016/1191 jest dla niektórych komentatorów zaskoczeniem. Zob. P. Mostowik, *Kwestia...*, s. 97, który podkreśla gospodarczą genezę i kręgosłup UE. Aktywność Unii w obszarze prawa osobowego i rodzinnego w odniesieniu do stosunków transgranicznych nie powinna jednak w XXI w. dziwić. Unia daw-

rzządzenia z 2013 r.⁵⁴ planowano objęcie zakresem rozporządzenia także dokumentów dotyczących nieruchomości, statusu prawnego i reprezentacji spółki lub innego przedsiębiorstwa⁵⁵, oraz praw własności intelektualnych (zob. art. 3 Projektu rozporządzenia z 2013 r.)⁵⁶. W ostatecznej wersji przyjęto jednakże, że rozporządzenie nie obejmie tych trzech ostatnich obszarów. Istotnie osłabiło to jego „siłę rażenia”. Nie można jednak wykluczyć, że dyskusja o rozciągnięciu na te obszary zakresu działania rozporządzenia 2016/1191 będzie się toczyć w przyszłości i propozycja w tym względzie zostanie ponownie sformułowana przez Komisję Europejską⁵⁷. Warto wszakże podkreślić, że już w samej treści art. 26 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 2016/1191 zastrzeżono obowiązek przedłożenia przez Komisję — do dnia 16 lutego 2021 r.⁵⁸ — sprawozdania, czy wła-

no już przestała być wyłącznie wspólnotą gospodarczą państw. Dziś jest także wspólnotą obywateli. Po zmianach wprowadzanych w traktach założycielskich kolejnymi traktatami na przestrzeni ostatnich trzech dekad istnieje ku temu wystarczająco silne umocowanie. Od lat też Unia korzystała z kompetencji legislacyjnych w obszarze współpracy w sprawach cywilnych, powołując do życia akty z zakresu międzynarodowego prawa rodzinnego, takie jak np. rozporządzenie Bruksela II bis czy rozporządzenie alimentacyjne (choć te ostatnie przyjmowane były na innej niż rozporządzenie 2016/1191 podstawie prawnej, tj. art. 81 TFUE, którego ust. 3 wymaga jednomyślności). Trudno zatem być zaskoczonym, że podjęto także prace nad ułatwianiem przepływu dokumentów urzędowych, nawet jeśli chodzi — przynajmniej na razie — głównie o dokumenty z zakresu prawa osobowego i rodzinnego.

⁵⁴ Zob. wyżej przyp. 6.

⁵⁵ Nieco na marginesie prowadzonych rozważań wskazać można na wprowadzony przez UE przydatny instrument, ułatwiający dostęp do rejestrów handlowych poszczególnych państw członkowskich. Chodzi o „system integracji rejestrów przedsiębiorstw” (Business Registers Interconnection System), który umożliwia — z poziomu unijnego portalu e-Justice — dostęp do krajowych rejestrów handlowych państw Unii. Nie jest to unijny rejestr handlowy, lecz jedynie system łączący rejestry krajowe i ułatwiający dostęp do danych zgromadzonych w tych ostatnich. Działający we wszystkich oficjalnych językach UE system zawiera kilka funkcjonalności, które pozwalają na dotarcie do potrzebnych informacji i wyciągów z rejestrów krajowych. System BRIS skonstruowany został na podstawie przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/17/UE z 13.06.2012 r. zmieniającej dyrektywę Rady 89/666/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/56/WE i 2009/101/WE w zakresie integracji rejestrów centralnych, rejestrów handlowych i rejestrów spółek. Tekst mający znaczenie dla EOG, Dz.Urz. UE L 156, 16.06.2012, s. 1. Narzędzie wyszukiujące spółki handlowe ze wszystkich państw Unii dostępne jest pod adresem: https://e-justice.europa.eu/489/PL/business_registers_search_for_a_company_in_the_eu?init=true

⁵⁶ Por. C. Tsouka, *Simplifying...*, s. 45.

⁵⁷ S. Schlauß, *The EU Regulation on Public Documents. A first step towards the abolition of the Apostille in the EU*, „ERA Forum” 2020, vol. 21, s. 122.

⁵⁸ Na chwilę złożenia niniejszego tekstu do druku (grudzień 2021 r.) autorowi nie udało się ustalić, czy Komisja przedłożyła sprawozdanie na podstawie art. 26 ust. 2 lit. a) rozporządzenia.

ściwe jest m.in. rozszerzenie zakresu jego stosowania na: (i) dokumenty urzędowe dotyczące statusu prawnego i reprezentacji spółki lub innego przedsiębiorcy; (ii) dyplomy, świadectwa i inne dokumenty potwierdzające posiadanie kwalifikacji formalnych; oraz (iii) dokumenty urzędowe poświadczające urzędowo potwierdzoną niepełnosprawność. Na liście tej nie znalazły się dokumenty dotyczące nieruchomości. W stosunku do tych ostatnich znajduje zastosowanie ogólna klauzula przeglądowa wyrażona w art. 26 ust. 1, gdzie przewidziano ocenę Komisji, na ile właściwe jest rozszerzenie zakresu stosowania rozporządzenia na inne jeszcze dokumenty urzędowe. Ogólna klauzula zakłada jednak przegląd na podstawie sprawozdania Komisji, które ma być złożone nieco później, bo do 16 lutego 2024 r.

Katalog dokumentów, do których zastosowanie znajdują postanowienia rozporządzenia 2016/1191, w każdym przypadku zależy od prawa danego państwa członkowskiego. W rozporządzeniu 2016/1191 określa się zatem rodzaj faktów, których dokument urzędowy ma dotyczyć, natomiast o jaki dokładnie dokument chodzi zależy od prawa krajowego (co może być ustalone wprost w ustawie — tak jak w Polsce na mocy ustawy z 2019 r.⁵⁹ — lub wynikać z praktyki stosowania prawa w danym

⁵⁹ Na podstawie ustawy z 2019 r. są to następujące dokumenty (art. 2 ustawy): 1) odpis skrócony aktu urodzenia; 2) odpis zupełny aktu urodzenia; 3) orzeczenie sądu o ustaleniu treści aktu stanu cywilnego; 4) poświadczenie pozostawania osoby przy życiu; 5) odpis skrócony aktu zgonu; 6) odpis zupełny aktu zgonu; 7) orzeczenie sądu o uznaniu za zmarłego; 8) orzeczenie sądu o uchyleniu postanowienia o uznaniu za zmarłego; 9) orzeczenie sądu o stwierdzeniu zgonu; 10) orzeczenie sądu o uchyleniu postanowienia o stwierdzeniu zgonu; 11) decyzja kierownika urzędu stanu cywilnego o zmianie imienia lub nazwiska; 12) odpis skrócony aktu małżeństwa; 13) odpis zupełny aktu małżeństwa; 14) zaświadczenie o stanie cywilnym; 15) zaświadczenie stwierdzające, że zgodnie z prawem polskim można zawrzeć małżeństwo; 16) orzeczenie sądu o zezwoleniu na zawarcie małżeństwa kobiecie niemającej ukończonych lat osiemnastu; 17) orzeczenie sądu o zezwoleniu na zawarcie małżeństwa osobie dotkniętej chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym oraz osobom powinowatym w linii prostej; 18) orzeczenie sądu o ustaleniu istnienia małżeństwa; 19) orzeczenie sądu o ustaleniu nieistnienia małżeństwa; 20) orzeczenie sądu o rozwodzie; 21) orzeczenie sądu o separacji; 22) orzeczenie sądu o zniesieniu separacji; 23) orzeczenie sądu o unieważnieniu małżeństwa; 24) orzeczenie sądu o przysposobieniu; 25) orzeczenie sądu o rozwiązaniu przysposobienia; 26) orzeczenie sądu o ustaleniu ojcostwa; 27) orzeczenie sądu o ustaleniu macierzyństwa; 28) orzeczenie sądu o zaprzeczeniu ojcostwa; 29) orzeczenie sądu o zaprzeczeniu macierzyństwa; 30) orzeczenie sądu o ustaleniu bezskuteczności uznania dziecka; 31) orzeczenie sądu o unieważnieniu uznania dziecka; 32) zaświadczenie o zameldowaniu na pobyt stały; 33) zaświadczenie o zameldowaniu na pobyt czasowy; 34) poświadczenie pozostawania osoby w określonym miejscu; 35) decyzja w sprawie o uznanie za obywatela polskiego; 36) decyzja w sprawie o przywrócenie obywatelstwa polskiego; 37) decyzja w sprawie potwierdzenia posiadania obywatelstwa polskiego; 38) decyzja w sprawie o uznanie za repatrianta; 39) zaświadczenie o niekaralności osoby, wydane

państwie). W odniesieniu do niektórych typów dokumentów powstawać będą z pewnością wątpliwości, czy podlegają pod zakres rozporządzenia 2016/1191⁶⁰.

Rozporządzenie 2016/1191 obejmuje swym zakresem wyłącznie dokumenty urzędowe. Nie dotyczy ono dokumentów prywatnych. Pojęcie „dokumentu urzędowego”, zdefiniowane w art. 3 rozporządzenia, jest jednak dość szerokie. Obejmuje ono nie tylko dokumenty pochodzące od wszelkiego rodzaju organów państwa (sądów i „urzędnika sądowego”, prokuratora, organów administracyjnych, przedstawicieli dyplomatycznych i urzędników konsularnych), lecz także akty notarialne oraz „urzędowe zaświadczenia umieszczane na dokumentach podpisanych przez osoby działające w charakterze prywatnym, takie jak urzędowe zaświadczenia stwierdzające zarejestrowanie dokumentu lub fakt jego istnienia w określonej dacie oraz urzędowe i notarialne poświadczenia podpisów”.

Rozporządzenie 2016/1191 znajduje zastosowanie wyłącznie do dokumentów urzędowych wydawanych przez organy państw członkowskich UE. Nie stosuje się go do dokumentów urzędowych wydawanych przez organy państwa trzeciego ani do poświadczonych kopii dokumentów z państw trzecich, sporządzanych przez organy państwa członkowskiego (art. 2 ust. 3 rozporządzenia). W literaturze⁶¹ podawano natomiast w wątpliwość, czy w przypadku umiejscowienia (transkrypcji) aktu stanu cywilnego⁶² (ew. innego dokumentu) pochodzącego z państwa trzecie-

z Krajowego Rejestru Karnego na wniosek tej osoby; 40) zaświadczenie wydawane przez gminę obywatelowi polskiemu mającemu miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, który wyraził wolę głosowania lub kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego lub w wyborach lokalnych w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania.

⁶⁰ W ramach przykładu wskazać można na grecki dokument urzędowy o nazwie „pistopoiitiko eggyteron syggenon” (ang. *next of kin certificate*), co przetłumaczyć można jako „świadcstwo najbliższego krewnego” (zob. <https://jggreeklawblog.wordpress.com/2016/02/16/what-is-a-next-of-kin-certificate/>). Dokument ten wydawany jest przez urzędy gminy i potwierdza istnienie najbliższego pokrewieństwa. Służy głównie celom spadkowym. Czy dokument taki objęty jest zakresem art. 2 rozporządzenia? Wykładając przepis ten literalnie, należałoby stwierdzić, że okoliczność faktyczna w postaci najbliższego pokrewieństwa nie jest objęta jego zakresem. Jednak z funkcjonalnego punktu widzenia dokument tego typu zmierza do potwierdzenia podobnych faktów, jak akty stanu cywilnego. Podobnie jak akty stanu cywilnego, greckie „świadcstwo najbliższego krewnego” odgrywa kluczową rolę przy sporządzaniu stwierdzenia nabycia spadku lub notarialnego poświadczenia dziedziczenia. Jest to argument za twierdzącą odpowiedzią na postawione pytanie. Z pewnością podobnych trudności powstawać będzie więcej.

⁶¹ G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition...*, s. 294—295.

⁶² W Polsce chodzi o procedurę przewidzianą w art. 104 i n. ustawy z 8.11.2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. 2014, poz. 1741, która umożliwia przeniesienie do rejestru stanu cywilnego zagranicznego dokumentu stanu cywilnego w drodze „trans-

go, powstały w ten sposób dokument krajowy państwa członkowskiego podlega pod zakres rozporządzenia 2016/1191 (o ile prawo danego państwa członkowskiego w ogóle przewiduje możliwość dokonania transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego). Wydaje się, że na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco⁶³. Skoro w wyniku transkrypcji (przynajmniej tak, jak rozumiana jest ona w Polsce⁶⁴) powstaje krajowy dokument (tj. dokument państwa członkowskiego), to nic nie stoi na przeszkodzie, aby podlegał on rozporządzeniu 2016/1191 i w konsekwencji swobodnemu przepływowi w ramach Unii przewidzianemu przepisami rozporządzenia.

Jak była już o tym mowa, rozporządzenie 2016/1191 nie ma wpływu na kwestię uznania stosunków prawnych stwierdzonych danym dokumentem. W domenie rejestracji stanu cywilnego rozporządzenie nie nakazuje też jakiegokolwiek czynności, która miałyby prowadzić czy to do transkrypcji zagranicznych aktów stanu, czy rejestracji okoliczności nimi stwierdzonych. Jedynym skutkiem przepisów rozporządzenia 2016/1191 jest redukcja wymogów formalnych, jakie należy spełnić w celu przedstawienia dokumentu urzędowego z innego państwa członkowskiego (brak konieczności legalizacji lub *apostille*, brak konieczności tłumaczenia). Nawet zatem gdyby w drodze transkrypcji doszło do umiejscowienia w innym państwie członkowskim (np. we Francji) aktu stanu cywilnego pochodzącego spoza UE (np. z USA), którego treść z perspektywy jeszcze innego państwa członkowskiego (np. Polski) mogłaby budzić wątpliwości (np. akt małżeństwa pary jedнопłciowej)⁶⁵, to objęcie zakresem roz-

krypcji”. Zgodnie z art. 104 ust. 2, „Transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie [...]”.

⁶³ Tak też G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition...*, s. 294.

⁶⁴ Jak wyjaśnił SN w uchwale z 20.11.2012 r. (III CZP 58/12), transkrypcja polega na: „przetransportowani[u] pod względem językowym i formalnym obcego aktu stanu cywilnego na obowiązujący w Polsce język urzędowy i w formie obowiązującej dla rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów”. Określenie to przeniknęło następnie do treści art. 104 ust. 2 PrASC. Przyjmuje się, że transkrypcja stanowi jedynie reprodukcję zagranicznego aktu stanu cywilnego w polskim rejestrze. W jej wyniku powstaje jednak polski dokument urzędowy. Zob. szerzej J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa, 1961, s. 522; M. Wojewoda, *Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego — kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, „*Metryka*” 2016, nr 2, s. 54; M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego*” 2017, z. 26, s. 340.

⁶⁵ W ocenie autora transkrypcja aktów małżeństwa par jedнопłciowych jest — choć nie bez wątpliwości — w Polsce dopuszczalna. Zob. szerzej M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, C.H. Beck, Warszawa, 2018, s. 130 i n. Pogląd ten nie został jednak, jak na

porządzenia 2016/1191 takiego dokumentu (tj. francuskiego aktu małżeństwa powstałego w drodze transkrypcji) niczego nie zmienia w kwestii akceptacji materialnoprawnego stosunku stwierdzonego takim dokumentem w innych państwach UE (w tym w Polsce). Nie ma tu zatem ryzyka naruszenia podstawowych zasad porządku publicznego, które zachodzi w przypadku zaakceptowania możliwości uznawania orzeczeń zagranicznego sądu, których przedmiotem jest uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku pochodzącego z innego państwa (tzw. równoległe uprawnienie)⁶⁶.

Należy natomiast podkreślić, że stosowanie rozporządzenia 2016/1191 nie zależy od okoliczności, czy osoba, która posługuje się określonym dokumentem urzędowym, albo której dokument dotyczy, jest obywatelem UE, czy obywatelem państwa trzeciego (np. akt małżeństwa obywatela kanadyjskiego wydany przez bułgarski urząd stanu cywilnego)⁶⁷. Znaczenie ma w tym kontekście jedynie to, czy dokument urzędowy pochodzi od organów państwa członkowskiego Unii oraz czy chodzi o fakty, o których mowa w art. 2 rozporządzenia. Obywatel państwa trzeciego również zatem korzysta z dobrodziejstw rozporządzenia 2016/1191, o ile przedkłada dokument wydany przez organy państwa członkowskiego.

Wreszcie, nie ma znaczenia, czy przedstawiany dokument urzędowy został wydany po dniu rozpoczęcia stosowania rozporządzenia 2016/1191 (16 luty 2019 r.), czy przed tym dniem. Rozporządzenie nie zawiera żadnych ograniczeń w tym względzie. Należy zatem przyjąć, że znajduje ono zastosowanie również do dokumentów urzędowych wydanych przed dniem 16 lutego 2019 r.⁶⁸ Także zatem one będą zwolnione z konieczności uzyskiwania legalizacji lub *apostille* dla potwierdzenia ich autentyczności.

razie, zaaprobowany w orzecznictwie. Zob. NSA, 28.02.2018, II OSK 1112/16; WSA Warszawa, 8.01.2019, IV SA/Wa 2618/18; WSA Warszawa, 25.01.2019, IV SA/Wa 2717/18; WSA Warszawa, 18.09.2019, IV SA/Wa 1638/19; wyr. WSA w Gdańsku z 14.01.2016 r., III SA/Gd 835/15.

⁶⁶ Orzeczenia, których przedmiotem jest uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku pochodzącego z innego państwa, nie powinny być — w mojej ocenie — samodzielnym przedmiotem uznania (stwierdzenia wykonalności). Nie mają one tzw. zdatności uznaniowej, zgodnie z francuską sentencją *exequatur sur exequatur ne vaut*. Argumenty przeciwko takiej możliwości przedstawiłem szerzej w innym miejscu: M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego a uznawanie zagranicznych orzeczeń, których przedmiotem jest uznanie wyroku lub stwierdzenie jego wykonalności*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2019, T. 24, s. 21 i n.

⁶⁷ G.-R.D. Groot, D.D. Groot, *Recognition...*, s. 284—285.

⁶⁸ Tak S. Schlauß, *The EU Regulation...*, s. 122.

6. Likwidacja wymogu legalizacji w rozporządzeniu 2016/1191 a konwencja haska z 1961 r.

Jak już zasygnalizowano, jednym z podstawowych założeń rozporządzenia 2016/1191 jest zwolnienie z wymogu uzyskiwania legalizacji (we wszelkiej formie) dokumentów urzędowych objętych zakresem rozporządzenia (art. 4). Dotyczy to także kopii tych dokumentów poświadczonych za zgodność z oryginałem. W oczywisty sposób oznacza to również zwolnienie z obowiązku uzyskiwania klauzuli *apostille* na dokumentach urzędowych wydanych w innych państwach członkowskich i objętych rozporządzeniem⁶⁹. Rozporządzenie 2016/1191 nie zastępuje jednak konwencji haskiej z 1961 r. Czyni natomiast korzystanie z klauzuli *apostille* fakultatywnym w wewnątrzunijnym obrocie dokumentami urzędowymi objętymi rozporządzeniem. Rozporządzenie 2016/1191 nie stoi zatem na przeszkodzie, aby państwa członkowskie wydawały *apostille*, jeżeli strona o to wnosi. Nie pozbawia również stron możliwości korzystania z klauzuli *apostille* wydanej w innym państwie członkowskim⁷⁰. Innymi słowy, organ nie może odmówić przyjęcia dokumentu objętego zakresem rozporządzenia 2016/1191 tylko z tego powodu, że opatrzone go klauzulą *apostille*. Systemy rozporządzenia 2016/1191 i konwencji haskiej z 1961 r. mają w konsekwencji współistnieć.

Wydaje się, że taka decyzja prawodawcy europejskiego była trafna. Po pierwsze, z formalnego punktu widzenia brak jest przeszkód, aby uważać, że spełnienie dalej idących wymogów (klauzula *apostille*) pozbawia dokument urzędowy cechy autentyczności, którą posiada on już bez spełnienia tych wymogów (na tle rozporządzenia). Po drugie, konwencja haska z 1961 r. jest powszechnie znana i solidnie ugruntowana w praktyce prawniczej. Nie sposób liczyć, że likwidacja wymogu klauzuli *apostille* w obrocie wewnątrzunijnym (dokonywana rozporządzeniem 2016/1191) doprowadzi do zmiany wieloletniej praktyki w krótkim czasie, zwłaszcza zważając na okoliczność, że zakres zastosowania rozporządzenia 2016/1191 jest na chwilę obecną stosunkowo wąski.

⁶⁹ Motyw 5. preambuły rozporządzenia 2016/1191.

⁷⁰ Motyw 5. preambuły rozporządzenia 2016/1191.

7. Likwidacja wymogu legalizacji w rozporządzeniu 2016/1191 a art. 1138 k.p.c.

Skoro art. 1138 k.p.c. co do zasady nie przewiduje wymogu legalizacji zagranicznych dokumentów w jakiegokolwiek postaci, to powstaje pytanie o wartość dodaną rozporządzenia 2016/1191 w polskim porządku prawnym. W tym zakresie należy przypomnieć, że dokumenty dotyczące przeniesienia własności nieruchomości nie są — przynajmniej jak dotąd — objęte zakresem zastosowania rozporządzenia 2016/1191. Nadal zatem, zgodnie z art. 1138 zd. 2 k.p.c., będzie w tym zakresie wymagana legalizacja dokumentów urzędowych pochodzących z innych państw członkowskich⁷¹.

Rola rozporządzenia 2016/1191 ujawnia się jednak w następujących kontekstach. Po pierwsze, rozporządzenie gwarantuje swobodny przepływ dokumentów wydawanych przez polskie organy władzy publicznej i przedstawianych następnie w innych państwach członkowskich, w których wymagano dotychczas klauzuli *apostille*⁷² na podstawie konwencji haskiej z 1961 r.⁷³ Wobec dokumentów objętych zakresem rozporządzenia organy takich państw żadnej legalizacji (w tym *apostille*) wymagać już nie mogą. Oznacza to, że polscy obywatele (i inne osoby) nie muszą uzyskiwać klauzuli *apostille* na polskich dokumentach urzędowych objętych rozporządzeniem, jeśli zamierzają przedstawiać je w innych państwach członkowskich UE.

Po drugie, w mojej ocenie, wejście w życie i popularyzacja rozporządzenia 2016/1191 mają szansę, by stać się impulsem do zmiany wspomnianej już wadliwej praktyki wielu organów w Polsce, które wymagają klauzuli *apostille* na wszystkich zagranicznych dokumentach urzędowych. Wobec organu, który bezzasadnie wymaga *apostille*, strona zawsze może powołać się na wyraźne brzmienie art. 4 rozporządzenia 2016/1191. Brzmienie tego przepisu ma tę przewagę nad art. 1138 k.p.c., że koncentruje się na zwolnieniu z wszelkich form legalizacji, a nie na mocy dowodowej dokumentu urzędowego.

⁷¹ Jeżeli jednak zakres rozporządzenia zostanie rozciągnięty także na tego typu dokumenty (co w przyszłości nie jest wykluczone), to będzie ono zwalniało z konieczności uzyskiwania legalizacji wymaganej przez art. 1138 zd. 2 k.p.c.

⁷² Warto przypomnieć, że wszystkie państwa członkowskie są stronami konwencji haskiej z 1961 r.

⁷³ Na znaczenia rozporządzenia z niemieckiego punktu widzenia zob. np. S. Schlauß, *The EU Regulation...*, s. 117 i n.

Po trzecie, rozporządzenie uchyla konieczność legalizacji dokumentu (nadania mu *apostille*), którego autentyczności strona zaprzeczyła w rozumieniu art. 1138 k.p.c. Przypadek ten wymaga nieco szerszego wyjaśnienia.

Istotnym *novum* wprowadzanym przez rozporządzenie 2016/1191 jest współpraca administracyjna, dotycząca powstających w praktyce wątpliwości co do autentyczności przedstawianego dokumentu. Rozporządzenie oferuje w tym zakresie przydatne narzędzie oparte na wspomnianym już systemie IMI⁷⁴, umożliwiające wyjaśnianie takich wątpliwości. Zgodnie z art. 14 ust. 1 rozporządzenia 2016/1191, jeżeli organ państwa, w którym przedłożono dokument urzędowy, ma „uzasadnione wątpliwości”⁷⁵ co do jego do autentyczności, to podejmuje następujące kroki w celu ich rozwiązania: a) w pierwszej kolejności sprawdza w repozytorium w IMI dostępne wzory dokumentów, b) w drugiej kolejności zaś, jeżeli wątpliwości pozostają, wystosowuje za pośrednictwem IMI wnioski o udzielenie informacji do organu, który wydał dokument urzędowy, lub do odpowiedniego organu centralnego. Organ ten musi odpowiedzieć w ciągu 5 dni roboczych (a organ centralny w ciągu 10 dni)⁷⁶. Rozporządzenie stwarza zatem formalną podstawę komunikacji (bezpośredniej lub pośredniej) pomiędzy organem, przed którym dokument przedłożono, a organem, który dokument wydał. Organ, który powziął wątpliwość co do autentyczności dokumentu, może ją zatem wyjaśnić w bezpośrednim kontakcie z organem, który dokument wydał, ewentualnie korzystając z pośrednictwa organu wyznaczonego w danym państwie członkowskim jako „centralny” na potrzeby rozporządzenia.

Jak była już o tym mowa na tle art. 1138 k.p.c., zaprzeczenie przez strony autentyczności dokumentu powoduje konieczność dokonania legalizacji (w braku zaprzeczenia sąd nie może z urzędu nakazać legalizacji⁷⁷). Jeśli dokument pochodzi z państwa strony konwencji haskiej z 1961 r., to taka legalizacja może się odbyć za pomocą klauzuli *apostille*. *Apostille* przywraca w takim wypadku domniemanie autentyczności dokumentu, które uchyliło zaprzeczenie.

⁷⁴ „System wymiany informacji na rynku wewnętrznym (IMI) to bezpieczny, wielojęzyczny serwis internetowy, który umożliwia wymianę informacji organom publicznym zaangażowanym we wdrażanie przepisów unijnych”. Zob. https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/about/index_pl.htm.

⁷⁵ Uzasadnione wątpliwości mogą dotyczyć w szczególności: autentyczności podpisu, charakteru, w jakim działała osoba podpisująca dokument, tożsamości pieczęci lub stempla albo sfalszowania dokumentu lub ingerencji w jego treść. Zob. art. 14 ust. 2 rozporządzenia 2016/1191.

⁷⁶ Art. 14 ust. 5 rozporządzenia 2016/1191.

⁷⁷ Tak Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa...*, s. 130. Sąd mógł działać z urzędu przed nowelizacją k.p.c. z 2009 r., kiedy to żądanie legalizacji uzasadniać mogły „wątpliwości” co do autentyczności dokumentu.

Pytanie, które należy w tym miejscu postawić, jest następujące: Czy zastosowanie rozporządzenia 2016/1191 uchyla konieczność uzyskania legalizacji (*apostille*) na podstawie art. 1138 k.p.c. w sytuacji, w której strona zaprzeczyła autentyczności dokumentu? W mojej ocenie należy tu udzielić odpowiedzi twierdzącej.

Po pierwsze, trzeba wziąć pod uwagę nadrzędność prawa unijnego względem prawa krajowego. Skoro rozporządzenie 2016/1191 znajduje zastosowanie i nie przewiduje konieczności dokonywania legalizacji w żadnej formie w razie zaprzeczenia autentyczności dokumentu (nie zna takiego wyjątku), to regulacja ta przeważa nad art. 1138 k.p.c., który w takim wypadku wymaga legalizacji.

Po drugie, rozporządzenie przewiduje własny tryb wyjaśniania wątpliwości co do autentyczności dokumentu poprzez system IMI. Oczywiście, przesłanką uruchomienia tej procedury wyjaśniającej są „uzasadnione wątpliwości”, a nie „zaprzeczenie przez stronę”. Jednak wartość autoryzacyjna samej klauzuli *apostille* bywa w praktyce kwestionowana czy wręcz jest określana jako iluzoryczna⁷⁸. I tak, podpis na dokumencie może być podrobiony, a organ nadający klauzulę weryfikacyjną ma ograniczone możliwości rzeczywistej weryfikacji jego autentyczności. Zaprzeczenie przez stronę oznacza zatem tylko tyle, że zmusza przedstawiającego dokument do uzyskania na nim *apostille*. Nie oznacza to jednak, że kwestia autentyczności dokumentu jest jednoznacznie przesądzona. Sąd może (i powinien — w razie wątpliwości) badać, czy dokument jest rzeczywiście autentyczny i w tym zakresie dowód może dopuścić także z urzędu⁷⁹. System IMI pozwala na rzeczywistą weryfikację autentyczności dokumentu poprzez kontakt z organem, który dokument wydał. Z funkcjonalnego punktu widzenia weryfikacja poprzez system IMI pozwala zatem na osiągnięcie lepszych (bo bardziej pewnych) rezultatów niż uzyskanie klauzuli *apostille* na dokumencie.

„Uzasadniona wątpliwość” w rozumieniu art. 14 rozporządzenia może powstać w wyniku powzięcia podejrzeń z urzędu lub na skutek podjętej inicjatywy strony, np. przez uzasadnione zaprzeczenie, rzucające uzasadnione wątpliwości na autentyczność dokumentu (przy czym nie każde zaprzeczanie będzie prowadzić do zaistnienia „uzasadnionych wątpliwości” w rozumieniu art. 14 rozporządzenia). Rozporządzenie 2016/1191 zastępuje zatem procedurę ustanowioną w art. 1138 k.p.c. (zaprzeczenie — legalizacja) inną (uzasadnione wątpliwości — weryfikacja poprzez IMI), bardziej skomplikowaną, ale pozwalającą na osiągnięcie pewniej-

⁷⁸ M. Boryczko, *Wyjątki...*

⁷⁹ Tak Ł.D. Dąbrowski, *Moc dowodowa...*, s. 130.

szych efektów⁸⁰. W konsekwencji, sądzę, że nie ma uzasadnionych powodów dla podtrzymywania stanowiska, że procedury te współlistnieją obok siebie (oczywiście, przy założeniu, że dokument, o który chodzi, objęty jest zakresem zastosowania rozporządzenia 2016/1191).

8. Uproszczenia dotyczące tłumaczeń dokumentów

Rozporządzenie 2016/1191 przewiduje uproszczenia odnośnie do tłumaczeń dokumentów urzędowych pochodzących z innych państw członkowskich. W szczególności wprowadza ono wielojęzyczne standardowe formularze, których dołączenie do dokumentu urzędowego z innego państwa członkowskiego znosi wymóg dokonania tłumaczenia danego dokumentu w państwie, w którym dokument jest przedstawiany. Udzielenie stronie wielojęzycznego formularza (na jej wniosek) jest obowiązkiem organu, który wydaje dany dokument urzędowy (art. 7 ust. 1). Jeżeli strona uzyskała w państwie pochodzenia dokumentu taki formularz, w państwie przyjmującym organy nie mogą (co do zasady) wymagać tłumaczenia dokumentu na lokalny język (art. 6 ust. 1 lit. b). Organ w państwie przyjmującym może jednak zażądać tłumaczenia, jeśli „uznaje, że informacje zamieszczone w wielojęzycznym standardowym formularzu są wystarczające do tego, by nadać bieg sprawie w oparciu o dany dokument urzędowy” (art. 6 ust. 1 lit. b *in fine*). Należy sądzić, że tego typu sytuacje powinny należeć do zupełnie wyjątkowych. W przeciwnym bowiem wypadku rezygnacja z konieczności tłumaczenia dokumentów urzędowych byłaby iluzoryczna.

Należy podkreślić, że formularze wprowadzone zostały tylko w stosunku do niektórych rodzajów dokumentów objętych zakresem rozporządzenia. Są to dokumenty urzędowe dotyczące urodzenia, pozostawania osoby przy życiu, zgonu, małżeństwa (w tym zdolności do zawarcia małżeństwa oraz stanu cywilnego), zarejestrowanego związku partnerskiego (w tym zdolności do zawarcia zarejestrowanego związku partnerskiego i statusu związanego z zarejestrowanym związkiem partnerskim), miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu oraz braku wpisu do rejestru karnego (art. 6 ust. 1 lit. b rozporządzenia). W odniesieniu do pozostałych

⁸⁰ Opór państw członkowskich przeciwko zastąpieniu istniejącego systemu weryfikacji autentyczności dokumentu na podstawie konwencji haskiej z 1961 r. (*apostille*) mechanizmem przewidzianym w art. 14 rozporządzenia 2016/1191 (na ten temat zob. C. Tsouka, *Simplifying...*, s. 47) jest zatem nietrafiony.

dokumentów urzędowych objętych zakresem rozporządzenia brak jest wielojęzycznych standardowych formularzy, co oznacza, że tłumaczenia można wymagać na normalnych zasadach.

Wzory wielojęzycznych standardowych formularzy określone zostały w załączniku nr I do rozporządzenia 2016/1191. Ponadto, ich edytowalne wersje dostępne są na portalu informacyjnym e-Justice⁸¹. Ściśle rzecz biorąc, formularze są zawsze dwujęzyczne: wydawane są w języku państwa pochodzenia dokumentu i państwa, w którym ma on być przedłożony⁸². Formularze obejmują jednak również część określoną jako „wielojęzyczny glosariusz”, w którym zdefiniowane są tytuły pól formularza we wszystkich oficjalnych językach Unii. Formularze składają się z tzw. części standardowej (identycznej dla wszystkich państw członkowskich) oraz niestandardowej (na którą składają się tytuły rubryk właściwe dla poszczególnych państw)⁸³.

Ważne ułatwienie w odniesieniu do tłumaczeń wynika także z wprowadzonego rozporządzeniem 2016/1191 zrównania kompetencji tłumaczy przysięgłych ze wszystkich państw członkowskich. Zgodnie z art. 6 ust. 2, „Uwierzytelnione tłumaczenie sporządzone przez osobę posiadającą kwalifikacje do jego sporządzenia zgodnie z prawem jednego z państw członkowskich jest przyjmowane we wszystkich państwach członkowskich”. Oznacza to, że organy w państwie przyjmującym dokument nie mogą żądać, aby został on przetłumaczony przez tłumacza przysięgłego z własnego państwa członkowskiego, jeśli został on już przetłumaczony przez uprawnionego tłumacza w państwie pochodzenia dokumentu (lub jeszcze innym). Wybór tłumacza należy do strony.

9. Wielojęzyczne standardowe formularze na podstawie rozporządzenia 2016/1191 a wielojęzyczne akty stanu cywilnego na podstawie konwencji ICCS

Wielojęzyczne standardowe formularze sporządzane zgodnie z przepisami rozporządzenia 2016/1191 „są stosowane jako tłumaczenie pomoc-

⁸¹ https://e-justice.europa.eu/35981/EN/public_documents_forms [Dostęp: 16.11.2021 r.]. Pobierając edytowalny plik pdf, należy zaznaczyć państwo pochodzenia dokumentu i państwo jego przeznaczenia.

⁸² Art. 10 rozporządzenia 2016/1191.

⁸³ Art. 9 rozporządzenia 2016/1191.

nicze i nie mają żadnej autonomicznej wartości prawnej” (art. 8 ust. 1). Nie są one samodzielnymi dokumentami urzędowymi i jako takie nie korzystają ze swobody przepływu. Mają wartość wyłącznie wtedy, gdy towarzyszą dokumentom urzędowym, których dotyczą. W szczególności, nie stanowią np. samoistnych odpisów skróconych lub pełnych aktów stanu cywilnego (art. 8 ust. 2 rozporządzenia 2016/1191).

W tym miejscu należy przypomnieć, że w Polsce szeroko znane i stosowane są wielojęzyczne odpisy aktów stanu cywilnego przewidziane w Konwencji nr 16 Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego z 8 września 1976 r. dotyczącej wydawania wielojęzycznych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego [dalej: konwencja ICCS]⁸⁴. Konwencja przygotowana została przez Międzynarodową Komisję Stanu Cywilnego (International Commission on Civil Status). W Polsce konwencja ICCS obowiązuje od 1 listopada 2003 r.⁸⁵ W przeciwieństwie jednak do standardowych formularzy sporządzanych na podstawie rozporządzenia 2016/1191, wielojęzyczne odpisy aktów stanu cywilnego posiadają wartość prawną jako autonomiczne dokumenty urzędowe — odpisy skrócone z rejestrów stanu cywilnego⁸⁶. Istotne są tu także kwestie czysto praktyczne. Wielojęzyczne odpisy na podstawie konwencji ICCS są krótkimi i przejrzystymi dokumentami, podczas gdy wielojęzyczne formularze na podstawie rozporządzenia 2016/1191 (wraz z glosariuszami we wszystkich językach Unii) liczą kilkanaście stron. Czyni to te drugie droższymi i mniej przyjaznymi środowisku.

Konwencja dotyczy aktów stanu cywilnego, tj. aktów stwierdzających urodzenie, zawarcie małżeństwa lub zgon. Jej zakres w istotnym zakresie pokrywa się więc z zakresem wielojęzycznych standardowych formularzy wydawanych na podstawie rozporządzenia 2016/1191. Trafnie zatem podnosi się w doktrynie, że w odniesieniu do aktów stanu cywilnego rozporządzenie 2016/1191 będzie miało niewielki wpływ na dotychczasową praktykę⁸⁷. Już bowiem w tej chwili powszechnie stosuje się wielojęzyczne odpisy skróconych aktów stanu cywilnego na podstawie konwencji ICCS. Brak zatem zapotrzebowania na wielojęzyczne standardowe formularze na podstawie rozporządzenia 2016/1191.

Nie jest jednak tak, że rozporządzenie 2016/1191 jest całkowicie bez znaczenia w tym obszarze, ponieważ konwencja ICCS nie wiąże wszyst-

⁸⁴ Dz.U. 2004, nr 166, poz. 1735.

⁸⁵ Oświadczenie rządowe z dnia 13 kwietnia 2004 r. w sprawie mocy obowiązującej Konwencji nr 16 dotyczącej wydawania wielojęzycznych odpisów skróconych aktów stanu cywilnego, sporządzonej w Wiedniu dnia 8 września 1976 r., Dz.U. 2004, nr 166, poz. 1736.

⁸⁶ S. Schlauß, *The EU Regulation...*, s. 123.

⁸⁷ P. Mostowik, *Kwestia...*, s. 107.

kich krajów Unii Europejskiej. W relacjach z krajami, w których konwencja ICCS nie obowiązuje (Czechy, Słowacja, Węgry, Łotwa, Cypr, Malta⁸⁸), wielojęzyczne odpisy aktów stanu cywilnego nie znajdują zastosowania. W to miejsce przydatne będą zatem wielojęzyczne standardowe formularze wydawane na podstawie rozporządzenia 2016/1191.

Ponadto, należy jeszcze raz podkreślić, że rozporządzenie 2016/1191 nie dotyczy wyłącznie aktów stanu cywilnego. Jego zakresem — również w odniesieniu do wielojęzycznych formularzy — objęte są także inne rodzaje dokumentów. Spośród polskich dokumentów urzędowych są to: poświadczenie o pozostawaniu osoby przy życiu, zaświadczenie o zameldowaniu na pobyt stały lub czasowy oraz zaświadczenie o karalności. W odniesieniu do innych państw członkowskich mogą to być również inne dokumenty urzędowe, o ile mieszczą się w przedmiotowym zakresie art. 7 rozporządzenia 2016/1191.

10. Rozporządzenie 2016/1191 a klauzula porządku publicznego

Wbrew pojawiającym się niekiedy sugestiom⁸⁹, rozporządzenie 2016/1191 nie ma wpływu na sposób rozstrzygnięcia rozmaitych trudnych kwestii dotyczących przyjmowania dokumentów urzędowych, które stwierdzają stosunki prawne nieznanne w Polsce. Może chodzić przykładowo o takie dokumenty, jak: akty małżeństwa par jedнопłciowych, akty urodzenia dzieci, które jako rodziców wpisane mają osoby tej samej płci, akty urodzenia osób o płci nieokreślonej lub „trzeciej” czy też o akty potwierdzające rejestrację związku partnerskiego (hetero- lub homoseksualnego). Rozporządzenie 2016/1191 dotyczy wyłącznie kwestii autentyczności dokumentu urzędowego wydanego w innym państwie członkowskim. Nie przesądza ono nie tylko uznania materialnoprawnego stosunku stwierdzonego dokumentem (co wyraźnie podkreślono w art. 2 ust. 4 rozporządzenia), lecz nawet nie rozstrzyga o mocy dowodowej przyjmowanych dokumentów urzędowych.

Z uwagi na ten wąski zakres skutków rozporządzenia 2016/1191 nie jest na jego tle potrzebna klauzula porządku publicznego i takowej

⁸⁸ Zob. witrynę Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego: <http://ciec1.org>.

⁸⁹ Report of the event: DXB — Identities on the move — Documents cross border, 30.04.2021, <https://www.identitiesonthemove.eu/events/contents-and-application-of-the-regulation-eu-2016-1191/>.

w jego treści nie zastrzeżono. Pytanie o sprzeczność zagranicznego dokumentu urzędowego z podstawowymi zasadami porządku prawnego państwa przyjmującego w istocie byłoby przede wszystkim pytaniem o treść dokumentu, która wydaje się nieakceptowalna. Można sobie także wyobrazić przypadek, w którym powstają zasadnicze wątpliwości co do rzetelnego i bezstronnego traktowania strony w postępowaniu przed organem innego państwa członkowskiego, który wydał określony dokument⁹⁰. Jednej i drugiej wątpliwości nie rozstrzygamy z pomocą rozporządzenia 2016/1191. W tym zakresie zastosowanie znajdują przepisy prawa krajowego. Może tu zwłaszcza chodzić o art. 1146 k.p.c. (jeżeli zagraniczny dokument objęty zakresem rozporządzenia 2016/1191 stanowi orzeczenie sądu, nieobjęte zakresem żadnego z unijnych rozporządzeń z obszaru współpracy sądowej w sprawach cywilnych) lub o art. 1149¹ k.p.c. w zw. z art. 1146 k.p.c. (jeżeli zagraniczny dokument stanowi rozstrzygnięcie innego niż sąd organu w sprawach cywilnych).

Natomiast zarzuty co do autentyczności dokumentu urzędowego pochodzącego z innego państwa członkowskiego (i objętego zakresem rozporządzenia 2016/1191) rozstrzygać należy w trybie przewidzianym w art. 14 rozporządzenia, tj. za pośrednictwem systemu IMI. Jeśli zaś zastosowanie tego trybu miałyby nie przynieść rozstrzygnięcia kwestii autentyczności zagranicznego dokumentu urzędowego, zastosowanie znajdują ogólne przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące weryfikacji autentyczności dokumentów urzędowych (tj. w szczególności art. 252 k.p.c.).

Nieco na marginesie warto zauważyć, że wątpliwości budzi, czy klauzula porządku publicznego ma do odegrania jakąś istotną rolę w zakresie, w jakim miałyby działać przeciwko przyjmowaniu mocy dowodowej zagranicznych dokumentów urzędowych (czy to na tle art. 1138 k.p.c., czy innych przepisów zrównujących skutki dowodowe zagranicznych dokumentów urzędowych z krajowymi⁹¹). Z pewnością klauzula nie ma do spełnienia żadnej funkcji w jej aspekcie materialnoprawnym, skoro w przyjmowaniu mocy dowodowej chodzi jedynie o uznanie wartości do-

⁹⁰ Choć w praktyce najprawdopodobniej będzie tak, że nierzetelne lub stroniczne traktowanie będzie prowadziło raczej do odmowy wydania dokumentu urzędowego. W braku dokumentu nie powstaje kwestia jego przyjęcia w innym państwie.

⁹¹ Należy jednak odnotować, że w niektórych przepisach prawa europejskiego, przewidujących przyjmowanie mocy dowodowej dokumentów urzędowych z innych państw UE, zastrzeżono klauzulę *ordre public* jako wyjątek od obowiązku akceptowania takich samych skutków dowodowych, jakie dokument wywołuje w państwie pochodzenia. Zob. art. 59 rozporządzenia spadkowego. Doktryna ma jednak wyraźną trudność, aby na tle tego przepisu ustalić realną rolę klauzuli *ordre public*. Zob. I. Somarakis, w: *EU Succession Regulation No 650/2012. A Commentary*, Nomiki Bibliothiki—C.H. Beck—Hart—Nomos, Athens, 2017, s. 544.

wodowej zagranicznego dokumentu, a więc o przyjęcie za udowodniony określonego faktu⁹². Otwarte wydaje się natomiast pytanie, czy klauzula porządku publicznego mogłaby zostać użyta w celu zanegowania skutków dowodowych zagranicznego dokumentu urzędowego w przypadku wykazania, że organ, który dokument wydał, nie cechował się w swym działaniu elementarną niezależnością i bezstronnością, wymaganą od władz publicznych, co skutkowało naruszeniem podstawowych uprawnień proceduralnych strony⁹³. Chodziłoby zatem wyłącznie o klauzulę porządku publicznego w jej procesowym aspekcie.

Do wyobrażenia jest także przypadek, w którym wątpliwości powstają w odniesieniu do charakteru zagranicznego dokumentu, tj. gdy nie można mu przypisać cechy dokumentu urzędowego (bo np. pochodzi od podmiotu, który nie jest organem władzy publicznej). Tego typu kwestii nie rozstrzygamy jednak z pomocą klauzuli porządku publicznego⁹⁴, ponieważ jest to jedynie pytanie o charakter podmiotu, który dokument wydał, względnie o urzędowy charakter takiego dokumentu (np. dokument podpisany przez urzędnika, ale pozbawiony urzędowego charakteru, bo wydany jako dokument prywatny).

11. Podsumowanie

Praktyczne znaczenie rozporządzenia 2016/1191 w obrocie prawnym między państwami członkowskimi jest z pewnością ograniczone. Dzieje się tak z kilku powodów, o których była mowa w niniejszym opracowaniu. Po pierwsze, z uwagi na fakt, że dotyczy ono wyłącznie ułatwień w formalnościach w przyjmowaniu zagranicznych dokumentów urzędowych (legalizacja, tłumaczenia), ale już nie uznawania stosunków materialnoprawnych stwierdzonych danymi dokumentami. Po drugie, zakres przedmiotowy dokumentów, do których rozporządzenie się stosuje, jest stosunkowo wąski. Po trzecie, w zakresie tłumaczeń rozporządzenie wkracza w obszar dawno już zajęty przez wielojęzyczne odpisy ak-

⁹² Tak M. Wojewoda, *Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce — glosa do uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego (7) z 2.12.2019 r., II OPS 1/19*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 8, s. 34.

⁹³ Negatywnie na to pytanie odpowiada — na tle wspomnianego art. 59 rozporządzenia spadkowego — P. Wautelet, in: *Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement n° 650/2012 du 4 juillet 2012*, ed. 2, eds. A. Bonomi, P. Wautelet, Bruylant, Bruxelles, kom. do art. 59, pkt 32.

⁹⁴ Podobnie, jak się wydaje, I. Somarakis, in: *EU Succession...*, s. 545.

tów stanu cywilnego wydawane na podstawie konwencji ICCS. Wreszcie, po czwarte, w Polsce praktyczne znaczenie rozporządzenia dodatkowo umniejsza fakt, że na tle art. 1138 k.p.c. zasadniczo nie jest wymagana legalizacja zagranicznych dokumentów urzędowych w żadnej postaci.

Pomimo powyższego, rozporządzenie 2016/1191 zasługuje na uwagę, a z czasem będzie ono — jak się wydaje — nabierało znaczenia. W mojej ocenie rozporządzenie należy przede wszystkim traktować jako kolejny (po wcześniejszych rozporządzeniach z obszaru współpracy w sprawach cywilnych i handlowych) krok w kierunku całkowitej likwidacji w całej Unii Europejskiej obowiązku dokonywania legalizacji (w tym za pomocą *apostille*) w odniesieniu do wszystkich dokumentów urzędowych wydawanych przez organy państw członkowskich. W tym celu konieczne jest oczywiście rozszerzenie zakresu zastosowania rozporządzenia, co już teraz — przynajmniej w niektórych obszarach — jest w planach. Ma ono także szanse na przełamanie wadliwej praktyki wymagania od stron klauzuli *apostille* tam, gdzie obowiązek jej uzyskania nie istniał wcześniej. Taka praktyka ma miejsce w wielu urzędach w Polsce, choć jest sprzeczna z art. 1138 k.p.c. Można żywić nadzieję, że rozporządzenie będzie impulsem do zmiany tej praktyki, chociażby z tego powodu, że strony mogą się powoływać na jednoznaczne brzmienie art. 4 rozporządzenia.

Należy także dostrzec obszary, w których już teraz rozporządzenie wprowadza realne ułatwienia w formalnościach dotyczących zagranicznych dokumentów urzędowych, w szczególności: brak konieczności uzyskiwania *apostille* na polskich dokumentach przedstawianych w innych państwach członkowskich (gdzie dotąd taki obowiązek istniał), uchylenie konieczności legalizacji dokumentu, w tym przez nadanie mu *apostille*, którego autentyczności strona zaprzeczyła w rozumieniu art. 1138 k.p.c., możliwość rezygnacji z tłumaczeń dokumentów tam, gdzie dotąd obowiązek taki istniał, czy wreszcie ułatwienia dotyczące kopii dokumentów.

Niedocenionym jak dotąd (zwłaszcza, jak się wydaje, w Polsce) instrumentem oferowanym przez rozporządzenie 2016/1191 jest współpraca administracyjna za pomocą systemu IMI, która pozwala na weryfikację autentyczności dokumentu urzędowego wydanego w innym państwie członkowskim. Można wręcz powiedzieć, że system IMI jest modelowym przykładem tego, jak współcześnie powinna wyglądać współpraca administracyjna w Unii Europejskiej. Oparty jest on na nowoczesnych metodach komunikacji i pozwala na bezpośredni kontakt pomiędzy organami publicznymi poszczególnych państw członkowskich. System IMI zawiera przy tym ułatwienia językowe (zestawy gotowych, przetłumaczonych pytań, zintegrowany automatyczny translator), które pozwalają pokonać

barierę nieznamomości języka pomiędzy urzędnikami państwa, w którym dokument wydano, i państwa, w którym dokument jest przedstawiany.

Bibliografia

- Boryczko M., *Wyjątki, które stały się regułą*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 14.03.2014.
- Czubik P., *Oddziaływanie europejskiego rozporządzenia legalizacyjnego nr 2016/1191 oraz ustawy o przedkładaniu niektórych dokumentów urzędowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej na zakres czynności notariusza polskiego*, „Rejent” 2021, nr 4.
- Dąbrowski Ł.D., *Moc dowodowa zagranicznych dokumentów urzędowych. Wybrane zagadnienia procesowe*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2016, vol. 14.
- Groot G.-R.D., Groot D.D., *Recognition of Civil Status (Certificates), with Special Attention to Secondary Recognition of Documents Already Recognized in Another Member State*, in: *Researches in European Private Law and Beyond: Contributions in Honour of Reiner Schulze’s Seventieth Birthday*, eds. A. Janssen, H. Schulte-Nölke, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, Baden-Baden, 2020.
- Kochanowska K., *Dokumenty zagraniczne: klauzula apostille nie zawsze konieczna*, „Rzeczpospolita”, 25.09.2015.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa, 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506—1217. T. 2*, red. T. Szancilo, C.H. Beck, Warszawa, 2019.
- Litwin J., *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa, 1961.
- Mostowik P., *Kwestia zakresu zastosowania rozporządzenia UE nr 1191/2016 do zagranicznej rejestracji stanu cywilnego*, „Rodzina i Prawo” 2016, nr 37.
- Mostowik P., *O planach ujednolicenia reguł dowodzenia oraz wzajemnej skuteczności rejestracji stanu cywilnego w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Zielona księga z 14 grudnia 2010 r.)*, „Metryka” 2011, nr 1.
- Pelc W., Dolatowski M., *Wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych*, Co do zasady, <https://codozasady.pl>, 17.05.2012.
- Schlauß S., *The EU Regulation on Public Documents. A first step towards the abolition of the Apostille in the EU*, „ERA Forum” 2020, vol. 21.
- Somarakis I., in: *EU Succession Regulation No 650/2012. A Commentary*, Nomiki Bibliothiki—C.H. Beck—Hart—Nomos, Athens, 2017.
- Tsouka C., *Simplifying the Circulation of Public Documents in the European Union—Present and Future Solutions*, „ELTE Law Journal” 2015.

- Vettorel A., *Eu regulation no. 2016/1191 and the circulation of public documents between EU member states and third countries*, „Cuadernos Derecho Transnacional” 2017, vol. 9, no. 1.
- Wautelet P., in: *Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement n°650/2012 du 4 juillet 2012*, wyd. 2, eds. A. Bonomi, P. Wautelet, Bruylant, Bruxelles, kom. do art. 59.
- Wojewoda M., *Jeszcze o uznawaniu stanu cywilnego w stosunkach transgranicznych*, „Metryka” 2020, nr 1.
- Wojewoda M., *Swobodny przepływ i uznawanie aktów stanu cywilnego. Uwagi na tle Zielonej księgi poświęconej ograniczeniu formalności administracyjnych w stosunku do obywateli*, „Metryka” 2011, nr 2.
- Wojewoda M., *Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2017, z. 26.
- Wojewoda M., *Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego — kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, „Metryka” 2016, nr 2.
- Wojewoda M., *Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce — glosa do uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego (7) z 2.12.2019 r.*, II OPS 1/19, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 8.
- Zachariasiewicz M., *Klauzula porządku publicznego a uznawanie zagranicznych orzeczeń, których przedmiotem jest uznanie wyroku lub stwierdzenie jego wykonalności*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2019, T. 24.
- Zachariasiewicz M., *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, C.H. Beck, Warszawa, 2018.